

Veronika Honkasalo vas ym.

Lakialoite laeiksi varhaiskasvatuslain 13 §:n ja sosiaalihuoltolain 18 a §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa ehdotetaan keinoja pienten lasten vuorohoidon ja kotona tapahtuvan hoidon mahdollistamiseksi perheissä, joissa huoltajat tai ainoa huoltaja tekevät vuorotyötä. Aloitteen tavoitteina ovat lasten hyvinvoinnin turvaaminen sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen edistäminen.

Aloitteessa esitetään varhaiskasvatuslain 13 §:ään lisättäväksi säännöstä peruskoulun ensimmäisen ja toisen luokan oppilaiden mahdollisuudesta vuorohoitoon vanhempansa tai muun huoltajansa työssäkäynnistä tai opiskelusta johtuvan tarpeen vuoksi. Lisäksi aloitteessa esitetään tarkennettavaksi sosiaalihuoltolain 18 a §:n säännöksiä lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun siten, että pykälässä tarkoitettua lapsen hoitoon liittyvää kotipalvelua voidaan tarjota myös esimerkiksi huoltajien tai ainoan huoltajan vuorotyön perusteella.

PERUSTELUT

Perheen ja työn yhteensovittamiseksi sekä työllisyyden tukemiseksi on nykyistä paremmin löydettävä keinoja perheiden hyvin erilaisiin tilanteisiin. Monesti perheen ja työn yhteensovittamisen helpottamiseksi tarjotaan keinoja, jotka sopivat lähinnä keski- ja hyvätuloisille, kuten etätyön ja osa-aikatyön tekemistä. Monissa pienipalkkaisissa töissä osa-aikatyö on vastentahtoista, koska sillä ei tule toimeen ja työtehtävät ovat sellaisia, että etätyötä ei voi tehdä. Tarvitsemme lisää keinoja, joilla helpotetaan erityisesti pienipalkkaista ja raskasta vuorotyötä tekevien pikkulapsiarmeaa. Tämä on tärkeää myös työllisyyden parantamiseksi.

Vuorotyötä tehdään paljon terveys- ja sosiaalipalveluissa, vähittäiskaupassa sekä majoitus- ja ravitsemusalalla. Sipilän hallitus vapautti kauppojen aukioloajat ja kiihdytti 24/7-yhteiskuntaan siirtymistä. Kauppojen aukioloaikojen vapauttamista perusteltiin lähinnä kuluttajan näkökulmasta. Sen vaikutukset työntekijöiden arkeen olivat ja ovat edelleen sivuosassa julkisessa keskustelussa.

Monissa perheissä, joissa vanhempi tai vanhemmat tekevät vuorotyötä, koetaan, että kuntien lastenhoitopalvelut eivät kaikkialla seuraa työelämän kehitystä. Erityisenä huolena ovat pienet kou-

Lakialoite LA 20/2023 vp

lulaiset, jotka jäävät vaille hoitopaikkaa, vaikka vanhemmat tekevät yhä enemmän ilta- ja yötyötä sekä viikonloppuvuoroja.

Perheen ja työn yhteensovittaminen on monella niin kutsuttua epätyypillistä työaikaa tekevällä eli aamuvarhaisella, iltaisin, öisin ja viikonloppuisin työskentelevällä vaikeaa. Hoitojärjestelyjen lisäksi epätyypillistä työaikaa tekevillä voi olla vaikeuksia osallistua lapsen harrastuksiin ja muuhun vapaa-aikaan töiden takia. Erityisen hankala tilanne on yksinhuoltajien perheissä, sillä monet tilastot osoittavat, että taloudellinen eriarvoisuus koettelee yksinhuoltajien asemaa erityisen rajusti. Yksinhuoltajien köyhyys on kasvanut 1990-luvulta lähtien, ja yksinhuoltajien työttömyys on lähes kaksinkertainen muihin perheisiin verrattuna.

Erityisesti yksinhuoltajilla on vaikeuksia ottaa vuorotöitä vastaan, sillä yhteiskunnan palvelut eivät tue tätä. Yksinhuoltajien työllisyyden tukeminen on myös tasa-arvokysymys, sillä yksinhuoltajista valtaosa on naisia.

Monet naisvaltaiset alat, kuten kaupan ala, sosiaali- ja terveysala ja ravintola-ala, kärsivät työvoimapulasta, ja nämä samat alat ovat myös niitä, joilla tehdään paljon vuorotyötä. Pienten koululaisten vuorohoito veisi pois merkittävän esteen, joka heidän vanhemmillaan on tehdä töitä näillä aloilla.

Alle kouluikäisillä lapsilla on mahdollisuus päästä ilta-, viikonloppu- ja ympärivuorokautiseen varhaiskasvatukseen, jos vanhemmat tai vanhempi opiskelee tai käy töissä päiväkotien tavanomaisten aukioloaikojen ulkopuolella. Varhaiskasvatuksen puolella iso kysymys on vuorohoidon käytännön järjestelyt, jotka vaihtelevat suuresti kunnittain. Iso ongelma kuitenkin on, että pienillä koululaisilla ei ole lain suomaa oikeutta hoitopaikkaan, jos vanhemmat ovat vuorotöissä.

Varhaiskasvatuslaki ei toisaalta sulje pois pienten koululaisten mahdollisuutta osallistua vuorohoitoon, vaan päinvastoin varhaiskasvatuslain 1 §:n 4 momentin mukaan varhaiskasvatusta voivat saada, milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat, myös oppivelvollisuusikäiset lapset. Säännöksen perusteluissa (HE 40/2018 vp) tällaiseksi erityiseksi syyksi mainittiin nimenomaisesti lapsen huoltajan epäsäännöllisistä työajoista johtuva hoidon tarve. Tällaisen vuorohoidon järjestäminen on kuitenkin viime kädessä kunnan harkinnassa. Ratkaisevaa harkinnassa tulisi perustelujen mukaan olla lapsen etu ja se, mitä muita palveluja kunnassa on käytettävissä lasten hoidon järjestämiseksi.

Vasemmistoliitto esitti vuonna 2018 sivistysvaliokunnan varhaiskasvatuslakia koskevan mietinnön (SiVM 5/2018 vp) vastalauseessaan, että vuorohoitoa on kehitettävä myös pienten koululaisten palveluna, jotta esimerkiksi vuorotyötä tekevät tai toisella paikkakunnalla työskentelevät tai opiskelevat eivät joudu jättämään 7–8-vuotiaita pitkiä ajoiksi yksin kotiin. Sivistysvaliokunta esitti myös subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden palauttamista käsittelevässä mietinnössään (SiVM 7/2019 vp) pienten koululaisten vuorohoitoa koskevan lausuman. Lausumassa vaadittiin valtioneuvoston selvitystä kuluvan vaalikauden aikana varhaiskasvatusikäisten ja pienten koululaisten vuorohoidon tarpeesta ja toteutumisesta sekä tulosten perusteella tarvittaviin toimiin ryhtymistä lainsäädännön muuttamiseksi niin, että vuorohoidon palvelu varmistuu.

Lakialoite LA 20/2023 vp

Työsopimuslaissa taataan kaikille työntekijöille mahdollisuus tilapäiseen hoitovapaaseen alle 10-vuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti, jotta lapsen ei tarvitse jäädä yksin kotiin. Osa vuorotyötä tekevästä vanhemmista joutuu kuitenkin jättämään koulua käyvät lapsensa jopa jo 6-vuotiaana yöksi yksin kotiin, jos heillä ei ole turvaverkkoja omasta takaa. Muun muassa lapsiasiavaltuutettu on esittänyt huolen, että lapsen pitkät yksinäiset illat ja yöt eivät ole lapsen etu. Kuitenkin myös vuorotyötä tekeillä on oltava oikeus perheen ja työn kivuttomaan yhteensovittamiseen. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen on sivistysvaliokunnalle vuonna 2019 antamassaan lausunnossa todennut, että vuorohoidon tarvetta niin varhaiskasvatusikäisten kuin pienten koululaisten osalta tulee selvittää ja varmistaa vuorohoidon saatavuus sitä tarvitseville.

Osa kunnista tarjoaa myös koululaisille vuorohoitoa. Oikeus saada pienille koululaisille vuorohoitoa ei voi kuitenkaan riippua kotikunnasta. Lapsen oikeuksien ja perheiden yhdenvertaisuuden kannalta on oleellista, että asiasta säädetään laissa ja oikeus saada vuorohoitoa pienille koululaisille taataan näin koko maassa. Palvelut on saatava kuntoon, jotta vuorotyötä tekevien arki helpottuu ja työllisyysaste kasvaa. Myös vuorohoidon laatu tulee turvata saatavuuden lisäksi koko maassa.

Päiväkodeissa järjestettävän vuorohoidon lisäksi toinen mahdollisuus tarjota apua lapsiperheille, joissa molemmat vanhemmat tai ainoa vanhempi työskentelee iltaisin tai öisin, on kotiin tarjottava hoitoapu. Pitkittyvät päiväkotitai koulupäivät voivat olla pienelle lapselle raskaita, ja joissain tapauksissa hoitajan saaminen kotiin ja lapsen mahdollisuus nukkua omassa sängyssään olisi päiväkotihoidon parempi ratkaisu. Perheillä tulisikin tarvittaessa olla mahdollisuus myös sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuna kotipalveluna annettavaan, perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämättömään lapsen hoitoon liittyvään apuun tilanteissa, jossa esimerkiksi vuorotyö aiheuttaa haasteita lapsen hoidolle ja hyvinvoinnille. Käytännössä sekä varhaiskasvatuksessa tarjottava vuorohoito että sosiaalihuoltolain mukainen kotipalvelu ovat tarveharkintaisia palveluita, joiden myöntämisessä tulee ottaa huomioon perheiden yksilölliset olosuhteet ja tarpeet.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

varhaiskasvatuslain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään varhaiskasvatuslain (540/2018) 13 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Lakialoite LA 20/2023 vp

13 §

Vuorohoidon järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa myös perusopetuksen ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaalle, joka tarvitsee sitä vanhemman tai muun huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

sosiaalihuoltolain 18 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 18 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 790/2022, uusi 3 momentti seuraavasti:

18 a §

Lapsiperheen oikeus kotipalveluun

Sen lisäksi, mitä 2 momentissa säädetään, lapsiperheellä on oikeus lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi välttämättömään kotipalveluun, jos lapsen hoito ei huoltajan vuorotyön aikana ole järjestettävissä muulla tavoin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lakialoite LA 20/2023 vp

Helsingissä 23.11.2023

Veronika Honkasalo vas
Fatim Diarra vihr
Jussi Saramo vas
Eeva-Johanna Eloranta sd
Saku Nikkanen sd
Piritta Rantanen sd
Lotta Hamari sd
Merja Kyllönen vas
Aino-Kaisa Pekonen vas
Timo Furuholm vas
Laura Meriluoto vas
Minja Koskela vas